

roomalaiseen hyve-etiikkaan. Hyve-etiikka oli hyvin sukupuolittunutta ja se toimi myös valtiollisen kontrollin metaforana: miesten tuli kontrolloida holhottavia naisiaan kuten hallitsijat kansalaisiaan. Lopulta Hoke palaa varsinaiseen kysymykseen: miten marginalisoidut ryhmät (kuten naiset ja e-roomalaiset sekä ne miehet, jotka eivät edustaneet hegemonista maskuliinisuutta) voivat saavuttaa tasa-arvoisen paikan tällaisessa yhteiskunnassa, eli millainen olisi se ”eettinen alistuminen”, jota viides luku pyrkii käsittelemään? Tähän kysymykseen ei kuitenkaan vastata, ei ainakaan kovin konkreettisesti. Sen sijaan Hoke käsittelee luvun loppupuolella kohtaa Room. 13:14, jossa Paavali kehottaa ”pukeutumaan Kristukseen”. Tätä hän kuvaa performatiiviseksi ja näkyväksi aspektiksi eettisestä alistumisesta. (s. 288) Hoke rinnastaa eettisen asennoitumisen ja sukupuolen performatiivisuuden viitaten Judith Butleriin.

Kirjan päättää luku (An Ethical ἐκκλησία), jossa Hoke kuvaa spekulatiivisesti, miten queer wo/men-väki mahdollisesti reagoi Rooman seurakunnassa Paavalin kuvaamaan eettisen elämän vaatimukseen. Vertailuaineistona Hoke tarkastelee Egyptin Isis-kulttiin liittyviä lähteitä, joissa nousee esille tasa-arvon painotus. Lisäksi hän esittää spekulatiivista taustaksi evidenssiä sekä juutalaisesta vastarinasta Rooman hallintoa kohtaan että orjuutettujen ihmisten vastarinasta kertovaa aineistoa. Hoke esittelee myös muutamia roomalaisaikaisia lähteitä kuten kirous- tai loitsutauluja, joissa eksplisiitisti käy ilmi, että naispuolinen henkilö rukoilee toisessa naisessa heräävän eroottisia tunteita häntä kohtaan. Toisina esimerkkeinä siteerataan Pompeijin tuhoutuneen kaupungin seinäkirjoituksia, joihin on tallentunut todistusaineistona naissubjektien kuvauksia heidän aktiivisesta seksuaalisesta roolistaan. Luvun 6 kysymykseen, millainen on eettinen seurakunta myös queer-väelle, voisi vastata: kun marginalisoidut pääsevät itse ääneen, myös etiikka toteutuu.

Hoken kirja etenee melko orgaanisesti. Julkilausuttuihin tutkimuskysymyksiin ei välttämättä anneta vastausta. Joitakin keskeisiä taustatekijöitä vastaavasti käsitellään pitkin kirjaa ja näihin palataan uudelleen. Monien käsitteiden selkeämpi avaaminen olisi auttanut lukijaa. Lisäksi Hoke

käyttää laajaa kirjaa englanninkielisiä sanoja, jotka viittaavat tietynlaiseen seksuaaliseen toimintaan ja mieltymyksiin. Näistä useiden merkitys ei ainakaan minulle ollut tuttu. Hoke kehottaa termejä tuntemattomia lukijoita etsimään näiden merkityksen internetistä, mutta olisi ollut toivottavaa, että hän olisi valaissut sisältöä itse, jolloin myös myöhemmille lukijoille olisi avautunut, mihin Hoke viittaa, mikäli sanojen sisällöt elävät vuosien saatossa. Myös halventavien puhekielisten sanojen käyttö tuntui erikoiselta sekä etäännyttävältä valinnalta, vaikka Hoken julkilausuttu tavoite on inklusiivisuus.

Marika Pulkkinen, TT
Post-doc-tutkija
Helsingin yliopisto

ROB BODDICE

Tunteiden historia. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino 2022. 299 s.

Tunteiden historian tutkimus on kasvanut voimakkaasti viime vuosikymmeninä ja vakiinnuttanut paikkansa osana humanistista tieteenharjoitusta. Myös Suomessa tutkitaan tunteiden historiaa vilkkaasti. Tampereen yliopistossa toimii tutkimuksen huippuyksikkö CoE in The History of Experiences, jonka tutkimusintresseihin kuuluu myös tunteiden historian tutkimus. Huippuyksikössä toimiva tutkija Rob Boddice on vastikään julkaissut teoksen *Tunteiden historia* (Vastapaino 2022). Kyseessä on Jyrki Vainosen käännös Boddicen englanninkielisestä monografiasta *A History of Feelings* (Reaktion, 2019).

Boddice aloittaa teoksensa toteamalla suorasukaisesti, miten historioitsijat ovat tuottaneet tutkimuksia tunteista, passioista ja sielunliikutuksista, emootioista ja tuntemuksista, mutta juuri kukaan ei ole ennen häntä pyrkinyt kirjoittamaan aiheesta kattavasti antiikista nykyaikaan. (s. 14) Kommenttia voi pitää varsin rohkeana, sillä tunteiden historiasta on tosiaankin kirjoitettu useita laajoja yleisesityksiä. Boddice väittää muutoinkin teoksessaan usein tekevänsä jonkin tutkimusel-

lisen löydön tai hypoteesin ”ensimmäistä kertaa”. Tunteiden historiaan perehtynyt lukija voi myös suhtautua epäillen siihen ajatukseen, että yhdessä monografiassa olisi mahdollista esittää kootusti antiikista nykyaikaan ulottuvan ajanjakson ”tunteiden historian kirjon”. Myöhemmin kirjoittaja lieventää voimakkaita ilmaisujaan toteamalla, että hän ”tarkastelee tunteita kulloisessakin kontekstissa ikään kuin kohtauksittain” ja ”kutakin ajanjaksoa ikään kuin ohimennen”. Boddice huomauttaa itsekin, että lopputulos saattaa näyttää irralliselta. (s. 23) Tämä pitää paikkansa, sillä kirja vaikuttaa varsin satunnaiselta kokoelmalta artikkeleita, jotka liittyvät kukin omalla tavallaan kokemuksen ja tunteiden historiaan.

Pirstalemaisuuutta lisää se, että Boddicen julkilausuttuna tavoitteena on välttää historian perinteisiä aikakausirajoja. Hän kertoo maalaavansa emootioiden historiaa laajoin siveltimen vedoin ja kirjoittavansa ”affektiivisen elämän narratiivia laveaan tyyliin” (s. 15). Myöhemmin tulee ilmi, että laveillakin vedoilla on omat rajansa. Boddice toteaa valinneensa analyysinsä kohteeksi tärkeitä aikakausia ja hetkiä historiassa. Hän myös rajaa *Tunteiden historian* pääasiassa eurooppalaiseen historiaan ja keskittyy kutsumiinsa kulttuurikeskuksiin, eli Kreikkaan, Roomaan, Firenzeen, Pariisiin ja Lontooseen.

Kuten useissa tunteiden historian tutkimuksissa, myös Boddice ottaa kantaa tutkimuksen metodologisiin kysymyksiin. Tunteiden tutkimus on ollut tyypillisesti poikkitieteellistä, jolloin perinteisiin humanistisiin tutkimusaloihin kuten historian tutkimukseen ja filosofiaan on yhdistetty kognitiivisen psykologian ja neurotieteiden tutkimustuloksia. Tunteiden tutkimuksessa on käyty myös vilkasta keskustelua eri metodeista ja niiden soveltuvuudesta historiallisten lähteiden analysointiin. Erityisesti William Reddy ja Barbara H. Rosenwein ovat kehittäneet tunteiden historian metodologiaa ja luoneet uutta terminologiaa esimerkiksi keskustelemalla tunneyhteisöjen eli emotionaalisten regiimien merkityksestä sekä tunteiden tarttumisesta. Damien Boquet ja Piroska Nagy ovat puolestaan kirjoittaneet tunteiden ruumiillisuudesta ja tunteiden ja sukupuolen välisestä yhteydestä historiallisissa lähteissä.

Boddice esittää kritiikkiä muita emootiotutkijoita ja heidän metodologisia ratkaisujaan kohtaan monin paikoin. Kritiikin kohde on usein epäselvä. Boddice hylkää ajatuksen tunteiden yleispätevästä teoriasta ja omaksuu niin sanotun biokulttuurisen lähestymistavan, jonka avulla voidaan ymmärtää, miten ”tunteemme juontuvat vuorovaikutuksellisesti siitä, että mielemme ja ruumiimme ovat ole-massa ajassa ja tilassa” (s. 15). Hän selittää, miten keskeisiä tekijöitä ovat ihmisyhteisössä syntyvät merkitykset ja merkityksenantoprosessit sekä aivojen ja ruumiin dynaaminen suhde maailmaan.

Boddicen mukaan nykylukijalla tai tutkijalla ei ole suoraa pääsyä aiemmin eläneiden ihmisten kokemusmaailmaan. Tähän ajatukseen on helppo yhtyä ja suurin osa tunnetutkijoista on ajatellut näin jo vuosien ajan. Ymmärtäminen vaatii vaivaa, kontekstuaalista tutkimusta ja analysointia. Boddice haluaa tietoisesti muistuttaa lukijaa ajallisesta etäisyydestä ja historiallisten tekstien suoranaisestä outoudesta. Menneitä tunteita outouttamalla on mahdollista päästä sellaisista harhakuvitelmista, joiden mukaan ymmärtäisimme ongelmitta omaa tunnesanastoamme. (s. 25)

Boddice onkin usein päätynyt jättämään historiassa käytetyt tunnetermit niiden alkukielisiin asuihin ja turvautunut pitkäköihin selityksiin kyseisten termien käytöstä niiden alkuperäisessä kontekstissaan. Kuten hän kirjoittaa: ”Lukija, älä säikähdä: tulet törmäämään latinaan ja kreikkaan” (s. 21). Ajatus on kannatettava, mutta valitettavasti Boddicen tekstistä kaikuu usein aavistuksen ylimielinen näkemys, jonka mukaan kaikki muut aihetta kulloinkin käsitelleet tutkijat ovat ymmärtäneet jonkin tunnetermin väärin. Usein Boddicen oma ”alkuperäinen” selvitys jonkin termin autenttisesta oman aikansa merkityksestä nojautuu suoraviivaiseen etymologiseen tulkintaan tai esimerkiksi vanhoihin sanakirjamääritelmiin. Nämäkin voivat olla kiinnostavaa tietoa, mutta eivät mitään varmoja takeita siitä, että jonkin tunteen todellinen merkitys on tyhjentävästi selvitetty. Suomenkielisessä laitoksessa lukijalle koituu myös ylimääräisiä mutkia, kun hänelle selostetaan tarkasti myös modernin englanninkielisen tunneterminologian käyttöön liittyviä ongelmia.

Kirja jakautuu kuuteen alalukuun ja johtopäätöksiin. Alalukujen otsikot ovat ilmeisesti tarkoituksellisen epäselviä, sillä ne estävät lukijaa muodostamasta perinteisiä periodisaatiorajoja. Kirjan punainen lanka on hukassa erityisesti kirjan alussa, mutta ote tarkentuu loppua kohden.

Ensimmäisessä luvussa ”Arkaaisia ja klassisia sielunliikutuksia” Boddice on valinnut tutkimuksensa kohteeksi raivon, pelon, häpeän ja onnellisuuden tunteet. Tekstiä on vaikeaa seurata, sillä usein Boddicen tavoitteena on osoittaa, mitä tutkimuksen kohteena olevat tunteet *eivät* tarkoittaneet. Analysoitavana on Homeroksen *Ilias*, Thukydidien *Peloponnesolaissodat* ja Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikka*.

Toisessa luvussa aiheena ovat ”Retoriset ja ruumiilliset tunteet”. Boddice jatkaa Thukydidien käsittelyä, mutta kiinnittää nyt huomiota teoksessa esiintyviin puheisiin ja niiden retorisiin elementteihin. Luvussa tutustutaan myös galenoslaisen lääketieteen periaatteisiin ja ruumiinnesteopin ja eri luonteenlaatuisten fysikaalisiin perusteisiin. (s. 81) Luku jatkuu Plutarkhoksen *Lihansyönnistä*-teoksen eläimiin kohdistuvien julmuuksien analysoinnilla. Tavoitteena on horjuttaa näkemystä, jonka mukaan kyseessä olisi inhoa tarkoituksellisesti herättävä teksti ja siirtyä keskustelemaan ruumiiden näkemisestä aiheutuvasta mielihyvän ja ahdistuksen sekoituksesta sekä siitä, miten henkilö ei enää ”kestä katsoa näkemäänsä” (s. 100). Johdannossa Boddice lupaa, että jokaista valittua aihetta tarkastellaan yksityiskohtaisen tarkasti. Valitettavasti tämä ei pidä paikkaansa silloin, kun kirjoittaja selvittää esimerkiksi luvun lopussa Augustinuksen (k. 430) tunneteoriat tai seuraavan luvun alussa Hildegard Bingeniläisen (k. 1179) ajattelua. Näissä muutamissa sivuissa käsitellään käytännössä koko tuhatvuotinen keskiaika.

Kolmannen luvun otsikko ”Vihjeitä ja vehkeilyjä” tarjoaa hyvän esimerkin otsikointityylin epämääräisyydestä. Luvussa käydään läpi Descartesin dualistista ihmiskuvaa ja eläinten kipuaistimuksen kieltävää näkemystä. Tästä edetään 1600-luvun hellyyttä koskeviin ranskalaisiin teksteihin ja niin sanottuihin hellyyden karttoihin. Neljännessä luvussa aiheena on ”Järjettömyyden aika”. Boddicen tavoitteena on haastaa mielikuva järjen aikakau-

desta esittelemällä järjen puolestapuhujia, jotka kuitenkin paradoksaalisesti vetosivat teksteissään voimakkaasti tunteisiin. Luvussa käsitellään esimerkiksi Thomas Painen (k. 1807) pamflettia *Common Sense* sekä Mary Wollstonecraftin (k. 1797) itsemurhayrityksiä ja kirjeenvaihdossa ilmenevää tunteiden ja rationaalisuuden välistä dynamiikkaa.

Viidennessä luvussa ”Järjettömyys ja tunteettomuus” Boddicen teos on parhaimmillaan. Analyysin kohteena on tällä kertaa kuvataide, kuten William Hogarthin teossarja *The Four Stages of Cruelty*. Boddice tutkii julmuutta, moraalittomuutta ja tunteettomuutta sekä niiden välisiä yhteyksiä. Kuva-analyysit jatkuvat 1800-luvun emotio-tutkimuksen ja lääketieteen historian parissa sekä Darwinin kuuluisan *Tunteiden ilmaisu ihmisissä ja eläimissä* (1872) syntyhistorian vaiheita seuraten. Opuksen viimeinen kuudes luku ”Onnellisuuden ministeriö” tuo lukijan nykyaikaan. Boddice viittaa OECD:n onnellisuusraporttiin ja siinä käytettyihin onnellisuuden mittareihin. (s. 231–232) Luku laajenee uusliberalistisen hyvinvointi- ja tyytyväisyysdiskurssin kritiikiksi ja esseistiseksi. Erityisen huolestunut Boddice on nykyajan tunneilmaisujen latistumisesta ja emojiiden käytöstä.

Kirjan päättävässä ”Johtopäätöksissä” tulee ilmi, miten tunteiden tutkimus tulisi nähdä laajemmin osana kokemuksen historian tutkimusta. Näin voidaan välttää metodologisia ongelmia, jotka liittyvät tunnetermien muuttuviin merkityksiin ja valaista ihmisen tunteiden kulttuurista muovautumista sekä siihen liittyviä vallan mekanismeja. (s. 245) Tämä siirto varmasti avaa tutkimukselle kiinnostavia näkymiä. Tällöinkin on syytä silti muistaa, että sanalla ”kokemus” (lat. *experientia*) on myös oma muuttuva ja historiallisesti määräytyvä merkityksensä. Kokonaisuudessaan teos tarjoaa mielenkiintoisen, mutta paikoitellen hajanaisen koonnin tunteiden historiasta. Suomentajien heijastuvat alkukieliset ilmaukset ja englanninkielisissä teksteissä yleinen me-passiivin käyttö.

Dos. Ritva Palmén
Akatemiatutkija
Helsingin yliopisto